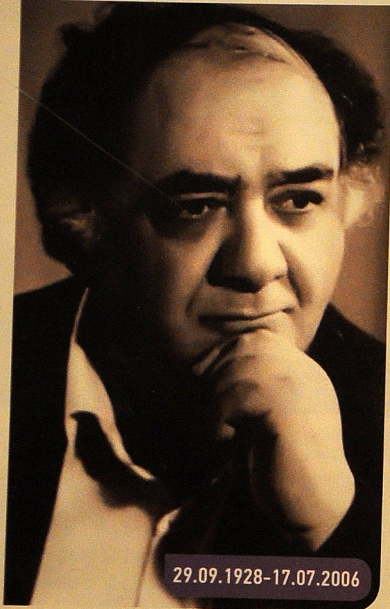

MÜTƏFƏKKİR SƏLAHIYYƏTİ:

akademik Azad Mirzəcanzadə dühası

29.09.1928–17.07.2006

Fikir dənizindən damlalar:

...Xoşbəxtlik irəliyə baxır və oradadır, bədbəxtlik isə haradan gəlibsə ora – keçmişə baxır. Bununla yanaşı keçmişə müraciət müasir mədəniyyətin ümumi qanunlarındandır.

...İnsan üç əsas keyfiyyətə malik olmalıdır: sadəliyə, düzlüyə, əxlaqı saflığa.

...İnsan beyni ən çətin qaladır. İnsan o qalanı fəth etmədən heç bir ideala qovuşa bilməz.

...Adamlar çox vaxt bir-birlərini ona görə başa düşümlər ki, bəziləri ruhən, bəziləri isə cismən yaşayır.

...Mərifətli və xeyirxah olmaq lütfkarlığın əsas şərtlərindəndir. Yumşaq və incəlik mərifətlə birləşdikdə insan nəzakətli olur

...Vətənpərvərliklə millətçilik tamamilə fərqli anlayışlardır. Vətənpərvərlik öz ölkəsinə məhəbbət, millətçilik isə digər xalqlara nifrətdir.

...Bütün ömrüm boyu mən öz tənqidçi dostlarımdan çox xeyir görmüşəm, nəinki pərəstişkarlarımdan...

Görkəmli Azərbaycan alimi Azad Mirzəcanzadə barədə yazmaq istədiyim bu məqalənin sərlövhasındakı "mütəfəkkir səlahiyyəti" ifadəsi təsadüfi deyil. Dünyaca şöhrətli alimin, böyük şəxsiyyətin həyatı və yaradıcılığı haqqında araşdırmalar aparanda bu ifadə heyrdəndən yarandı. Elə bil qeybdən gəldi bu səs...

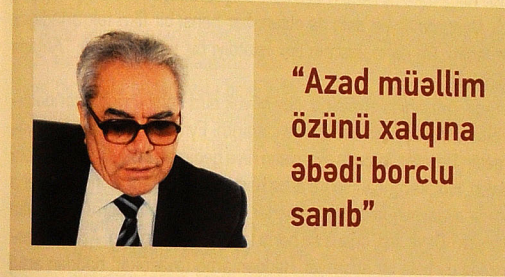
Kimdir Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə?

Bunu rəsmi protokol dili ilə ifadə etmək çox asandır: Texniki elmlər doktoru, professor, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının haqqı üzvü, akademik, nəzəri mexanika və neft kimya sahəsində genişmiqyaslı kəşflərin müəllifi, Ali Attestasiya Komissiyasına və Dövlət Elm və Texnika Komitəsinə rəhbərlik edən tələbkar, eyni zamanda istedadlı insanlara bir o qədər qayğıkeş, ciddi, lakin olduqca sadə böyük şəxsiyyət. Azərbaycan və dünya elminə dahiyənə kəşflər bəxş

edən, istedadlı alimlər məktəbi yaradan, özündən sonra zəngin elmi irs qoyan, neft və kimya sahəsində 400-ə yaxın elmi əsərin və 50-dən çox ixtiranın müəllifi...

Yox, axı bu tam deyil! Azad Mirzəcanzadə haqqında rəsmi protokolda sadalanan titulların anlamı onun dühasından dəfələrlə kiçikdir: filosof, tarixçi, təbiətşünas, astronom, dünya və klassik ədəbiyyatın, eləcə də musiqi və təsviri incəsənətin mahir bilicisi, ensiklopedik dünya görüşü, bir sözlə mütəfəkkir səlahiyyətinə malik Böyük İnsan – akademik Azad Mirzəcanzadə!

Həmcə kiçik bir məqalədə böyük düha sahibinin fikir dənizinə baş vurmaq, əlbəttə mümkünsüzdür. Yalnız o dənizdən bir neçə damla dadmaq, bir daha müasirlərinin xatirəsində yaşayan qiymətli anların istisində isinmək imkanı varsa, nə yaxşı!

"Azad müəllim özünü xalqına əbədi borclu sanıb"

Ziyad Səmədzadə, akademik

Azad müəllim çox ağır və məsuliyyətli missiyanı – Elm və Texnika Komitəsinə, Ali Attestasiya Komitəsinə rəhbərliyi prinsiplial iş metodu ilə, yüksək tələbkarlıqla həyata keçirib. O, daim axtarışda olub. Biganəlik ona yad idi. Azad müəllim həm də sərt adam kimi tanınırdı, bu da təbii idi. Onun xarakterində məhz sərtlik, polad intizam, prinsipliallıq, dərin zəka vahdət təşkil edirdi.

"Dövlətə, millətə təmənnsiz xidmət Mirzəcanzadə dühasının leytmotivini təşkil edirdi. Mədən sularından səmərəli istifadə etmək, neft sənayesini tullantısız sənayeyə çevirmək, daimi səmərəlilik yaratmaq onun son dərəcə keyfiyyətli iş üsullarından xəbər verirdi. Bu xüsusiyyət onun çalışdığı bütün sahələrdə öz əksini tapıb.

Azad müəllim özünü xalqına əbədi borclu sayırdı. O, müstəqil Azərbaycan Respublikasının inkişafı üçün son dərəcə vacib olan Ali Attestasiya Komissiyasına rəhbərlik edib və mənə elə gəlir ki, onun fəaliyyətinin ən çətin, ən gərgin, əsəbi vaxtları da bu illərə düşüb. Çünki, hələ də keyfiyyətsiz işlərə görə elmi ad almaq niyyətində olanlara havadarlıq etmək istəyənlər var idi. Azad müəllim bəzən adi etik qaydaları gözləməyən bu kimi "elm adamları" ilə ciddi mübarizə aparmağa məcbur olub.

Bu və ya digər elmin predmetini düzgün müəyyən etmək çox

çətin məsələdir. A. X. Mirzəcanzadə ilk dəfə olaraq Azərbaycanın neft sənayesinin keçid dövründəki istiqamətləri haqqında konseptual mülahizələr söyləmiş, perspektivləri riyazi modellər əsasında müəyyən etmiş, fundamental ideyalar irəli sürmüşdür. Alim böyük Türk Dünyasının artan qüdrətini, gerçəklaşan birliyinə sezarək türkdilli dövlətlərin və yarımdövlətlərin neft-qaz ehtiyatlarını, onların müvafiq sahədəki potensial imkanlarını araşdıraraq, perspektivlərin elmi proqnozunu vermişdir.

Böyük alimlər qeyri-adiyi ilə fərqlənirlər. Mən illər boyu bu nurlu sima ilə təmasda olmuşam, onun nə qədər sərt və eyni zamanda daha çox humanist olduğunu yaxşı bilirdim. Azad müəllimlə apardıığım söhbətlərdə dəfələrlə müşahidə etmişdim ki, onun musiqimizə, folklorumuza baxışları yüksək milli koloriti ilə fərqlənir. Tez-tez xalq mahnılarımızı zülmüzmə etməsinin, şerlər söyləməsinin, musiqimizin əsrarəngiz gözəlliklərindən söhbət açmasının şahidi olmuşam. Üzeyir bəyin, Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun, Niyazinin musiqisini, simfonik əsərlərini dinləməkdən doymurdu.

Azad müəllim böyük vətəndaş idi. Xalqın maariflənməsində, əyalətlərdə ziyalılar nəslinin artmasında, elmin inkişaf etdirilməsində onun regional inkişaf konsepsiyası öz bəhrəsini verməkdədir. Onun yaratdığı respublika Ali Attestasiya Komissiyasının Gəncədə, Şəki-də, Lənkəranda, Naxçıvanda müdafiə şuraları indi də uğurla fəaliyyət göstərir. Onun rəhbərliyi və şəxsi iştirakı ilə AAK sadalanan şəhərlərdə səyyar iclaslar keçirib. O, istəyib ki, Azərbaycanın regionları kompleks inkişaf etsin, bu proses tənzimlənsin, bölgələrimizdə yaşayan həmvətənlərin biliklərini zənginləşdirmək üçün yerlərdə də müvafiq şərait təmin olunsun, burada ziyalıların sayı artsın. Yerlərdə nə qədər çox zəka sahibi olarsa, mədəniyyətimiz, elmimiz də bir o qədər inkişaf tapar.

Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə XX əsrin ən böyük azərbaycanlı alimlərindən biridir. Alimin keçdiyi həyat yoluna, möhtəşəm elmi fəaliyyətinə diqqət etdikdə, onun heyratamiz təcrübə və biliyinin miqyası, əzəməti göz önünə gəlir. Böyük alimlər həmişə vaxt qıtlığı ilə bağlı problemlərlə rastlaşırlar. Azad müəllim topladığı təcrübə sahəsində zaman amilindən də səmərəli istifadə etməyə həmişə müvəffəq olub. Böyük alim Azad müəllimin aziz xatirəsi həmişə ürəklərdə yaşayacaqdır.

“Anlada bildimmi?” - Bu sual zəngin, dərin insanın həmişə dilində idi

Qazanfər Paşayev, filologiya elmləri doktoru, professor

Görkəmli alimimiz Azad Mirzəcanzadə pedaqoq, alim və şəxsiyyət kimi yüksək mənəvi dəyərlərə malik idi. Bu gün onunla bağlı xatirələri bölüşmək mənim üçün çox xoşdur.

...Moskvada doktorluq işimi müdafiə etdim, professorluq məsələm isə Azərbaycanda alındı. O zaman Azad Mirzəcanzadə Ali Attestasiya Komitəsinin sədri idi. Komissiyaın tədbirinə böyük alimlərimiz dəvət olunmuşdu, hamısı da məni tanıyırdılar. Dedim ki: Azad müəllim, professorluq diplomunu almağımda, elmlər doktoru olmağımda sizin böyük rolunuz olub.

Mən 1957-ci ildə ali məktəbə daxil olanda bizim Xarici Dillər İnstitutu Neft və Kimya İnstitutunun yanında yerləşirdi. Biz tələbələr eşitdik ki, siz doktorluq işini iki dəfə müdafiə etmişsiniz. Bu məni təəcübəndirdi və düşündüm ki, mən niyə bir dəfə müdafiə edə bilməyim...

Bir hadisəni də yaxşı xatırlayıram. Elə oldu ki, akademik Bəkir Nəbiyev öz ərizəsilə işdən çıxdı. Azad müəllim onun yerinə məni məsləhət gördü. Əvvəl etirazımı bildirdim. İkinci dəfə institutumuzun direktoru Yaşar Qarayev bu məsələ ilə bağlı məni çağırırdı və birlikdə getdik Azad müəllimin evinə. Qapıdan içəri girəndə heyrətləndim.

Adamın evində kitabdan başqa heç nə olmamış? İnanın ki, iki otağı ilə bərabər, mətbəxi də kitabla dolu idi. Ayaqları da olmayan dərin çarpayıda, elə kitabların içində yatırdı. Mən bunu gözələmlə gördüm...

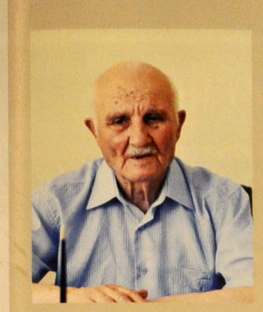
Azad Mirzəcanzadə Azərbaycanda Ali Attestasiya Komitəsinə, sonra Dövlət Elm və Texnika Komitəsinə rəhbərlik edirdi. Heç vaxt rüşvət alan adamla əlaqəsi olmaz, onlara nifrət edərdi.

Görüşümüz zamanı mənə dedi ki, eşitmişəm təmənnsiz adamın, səni instituta sadr qoymaq istəyirəm. Dedim, Azad müəllim, təmənnsiz olmağına təmənnsizəm, ancaq mənim mənəvi haqqım yoxdur sadr olam. Səbəbini soruşdu. Dedim orda akademik Kamal Talibzadə var... Dedi, sən Kamal Talibzadəni düşünürsən?.. Dedim, ha. Dedi, onda sən onun müavini olacaqsan. Belə də elədik. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Müdafiə Şurasında əvvəl müavin, sonra həmsədr oldum.

Bir neçə dəfə birlikdə məclislərə düşdük. Məclisi həmişə o aparardı. Danışığında bir dəfə də olsun, hər hansı bir fikri təkrarladığını görmədim. Bu dərin adamın çox işlətdiyi bir kəlamı vardı: “Anlada bildimmi?”

Yəqin müşahidə etmişsiniz, çox böyük elm sahiblərində qaribəliklər olur... Olmuş faktı nəzərinizə çatdırım: Eynşteyn küçədə ayaqyalın gedir. Deyirlər, küçədə ayaqyalın niyə gedirsən? Deyir, kimdi məni tanıyan. İllər keçəndən sonra artıq hamı onu tanıyırdı. Eynşteyn yəni küçədə ayaqyalın gedərkən deyirlər, ay kişi, ayıb deyilmi ayaqyalın gedirsən? Deyir, aşi, onsuz da hamı tanıyır mən kiməm. Azad Mirzəcanzadə də belə bir adam idi. Həddən artıq təvazökar, həddən artıq elmə və xalqına vurğun, tarixin yetirdiyi şəxsiyyət, böyük ziyalı, zəngin bir məbəd, xəzinə... Hamısını apardı özü ilə. Bu böyük təfəkkür sahibi hələ təzə başlayırdı özü üçün işləməyə. Onun neft və kimya sahəsində, Xəzərdəki qurğu işlərində o qədər böyük kəşfləri olub ki, indi bu dəqiqə ondan istifadə edirlər.

Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə 78 yaşında vəfat etdi. Amma o ölməyib, bizim qəlbimizdə, bütün elm adamlarının, onu sevənlərin qəlbində bir şəxsiyyət kimi yaşayır.

“Haqq, ədalət, bilik” onun prinsipi idi

Teymur Bünyadov, akademik

Azad Mirzəcanzadə sovetlər birliyinin ən tanınmış, ön sırada gədən alimlərindən idi. Xalqımız fəxr edə bilər ki, Azad Mirzəcanzadə kimi bir oğlu bəşəriyyətə bəxş edib. Azad müəllim son dərəcə ensiklopedik biliyə, geniş erudisiyaya, güclü məntiqə və həddindən arıq müşahidə qabiliyyətinə malik bir alim idi.

“Azad Mirzəcanzadə alim olduğu qədər də, yüzlərlə, minlərlə tələbəni xoş gələcəyə uğurlayan bir müəllim idi. Eradan əvvəl IV əsrdə yaşamış Platon deyir ki, valideynlərim məni göydən yerə endirdi, müəllimlərim isə yerdən göyə qaldırdı. Bu sözləri həmişə Azad müəllim də deyirdi.

P.S. Balka da təcrübəli jurnalistlər məni daha yaxşı başa düşər. Bəzən mövzu adamı alıb aparanda hər şeyi, eləcə də yazıya nöqtə qoymağı da unudursan. Azad Mirzəcanzadə şəxsiyyətini və dühasını bütövlüklə qələmə almaq kiçik bir məqalənin işi deyil. Adama elə gəlir ki, ayrılmaq istəmədiyən qəhrəmanını oxucuya istədiyən qədər təqdim edə bilmədin. Bu an yalnız bir istək adama təsəlli olur - mövzuya qayıtmaq arzusu. Odur ki, akademik Azad Mirzəcanzadə haqqında bu yazımı üç nöqtə ilə bitirirəm... Sağlıq olsun! ♦

Samina Hidayətqızı

Elmi konfrans zamanı

Akademik Azad Mirzəcanzadənin 85 illik yubileyinə həsr olunmuş ADNA tələbələrini 62-ci elmi-texniki konfransında